

0-12 Aylık Bebeği Olan Annelerin Bebek Bakımında Başvurdukları Geleneksel Uygulamalar ve Tutumlarının Belirlenmesi*

Selver GÜLER**, Sezer AVCI**, Feride YİĞİT***, Tülay ORTABAĞ****

Giriş-Amaç: Bebeklerin bakımında birincil sorumluluğu üstlenen annelerin bebek bakımına ilişkin bilgi yetersizliği ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Çalışmamız 0–12 aylık bebeği olan annelerin bebek bakımında başvurdukları geleneksel uygulamaları ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak planlanmıştır.

Yöntem: Gaziantep Çocuk Hastanesi'nde Mayıs -Temmuz 2013 tarihlerinde yatan çocukların yanındaki anneler evreni oluşturmuş olup, çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 172 anne araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen soru formu aracılığıyla ve annelerle yüz-yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Verilerin analizleri SPSS for Windows 20.0 programında yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistik olarak sayı, yüzde ve karşılaştırmalarda ki-kare testi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması 29.91 ± 5.76 , %16.3'ü okur-yazar değil ve %57.6'sı ilköğretim mezunudur. Annelerin; %96.5'inin bebeğini emzirdiği, %59.3'ünün göbek bakımı yaptığı ve %66.3'ünün bebeğin ilk banyosunu 1-10. günleri arasında yaptığı belirlenmiştir. Bebeklerini nazardan korumak için; %76.7'sinin dua okuduğu, %5.8'inin nazar boncuğu taktığı, bebekte sarılığı önlemek için; %12,2'sinin sarı tülbent örttüğü, %7'sinin ışığın altına tuttuğu, bebeğini kolay uyutmak için; %53.5'inin salladığı, %11'inin ninni söylediği ve %0.6'sının bebeğini kundakladığı, bebeğin göbeğinde enfeksiyonu önlemek için; %2.9'unun kahve koyduğu, %1.2'sinin bebek pudrası kullandığı ve %0.6'sının göbeğine kazan karası sürdüğü belirlenmiştir.

Annelerin yaş (yıl), eğitim durumu, aylık gelir düzeyi, yaşayan çocuk sayısı, bebek bakımı hakkında bilgi alma durumu ve bebeğin bakımına yardım alma durumları ile nazardan korunmak için dua okuma ve bebeği kolay uyutmak için sallama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$).

* 5.Ulusal 2.Uluslararası Akdeniz Pediatri Hemşireliği Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur (Ankara 15-18 Kasım 2015).

** Öğr. Gör. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep.

***Dr.Öğr.Üyesi Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep.

****Prof. Dr. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep.

Sonuç: Annelerin bebek bakımları sırasında geleneksel özellikler içeren uygulamalar yaptıkları görülmüştür. Bu nedenle sağlık çalışanlarının; annelere bebek bakımı konusunda eğitim vererek yanlış geleneksel uygulamalar konusunda bilgilendirilmesi ve eğitimlerin sürekli yapılmasının yararlı olacağı önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anne, bebek bakımı, geleneksel uygulamalar.

GİRİŞ

Kültür; bir grup insan tarafından öğrenilen, paylaşılan, nesilden nesle aktarılan değerler, inançlar, tutum ve davranışlar, örf ve adetler olarak tanımlanmaktadır (1). Gelenekler ise, kuşaktan kuşağa ve toplumdan topluma geçen kültür mirasları, alışkanlıklar, bilgiler ve davranışlardır. İnsanların sağlıkla ilgili inanç ve uygulamaları, içinde yaşadığı toplumun kültürünün bir parçasıdır. Kültür ve toplum ayrılmaz bir bütündür. Her konuda olduğu gibi sağlıkla ilgili konularda da kültürün etkisi görülmektedir (2,3,4).

Bilinçsizce sadece kulaktan dolma bilgilerle yapılan bazı uygulamalar çoğu zaman sağlık açısından zararlı olabilmektedir. Geleneksel uygulamalardan en çok etkilenen grupta ise bebekler yer almaktadır (5,6). Bebeklerin bakımında birincil sorumluluğu üstlenen annelerin bebek bakımına ilişkin bilgi yetersizliği veya öğrendiği yanlış geleneksel inanç, bilgi ve uygulamalar bebeklerin sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Sık görülen bu tür yanlış uygulamalar, bebeklerin erken tanı ve tedavisini geciktirmekte ve bebeklerin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle annelerin bebek bakımı uygulamalarını bilmesi önem taşımaktadır (7).

Gebelik, doğum ve doğum sonu dönemlerde, bireylerin geleneksel uygulamalarının bilinmesi, bu dönemlerde ailelere sunulacak sağlık hizmetlerinde ve bakım vermede önceliklerin belirlenmesi için de yol gösterici olacaktır (1,8). Bu nedenle çalışmamızda; 0–12 aylık bebeği olan annelerin bebek bakımında başvurdukları geleneksel uygulamaları ve tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, Gaziantep'te Çocuk Hastanesi'nde 1 Mayıs- 31 Temmuz 2013 tarihleri arasında tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, belirtilen tarihler arasında Gaziantep Çocuk Hastanesi'nde yatan 0-12 aylık çocukların anneleri oluşturmaktadır (N:567). Araştırma örneklem kriterlerine uyan 172 anne ile tamamlanmıştır. Örneklem kriterleri; 0 – 12 aylık bebeği olan, iletişim kurulabilen, bebeği yoğun bakımda olmayan ve çalışmaya katılmayı kabul eden annelerdir.

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen soru formu kullanılarak toplanmıştır. Soru formu annelerin sosyo-demografik özellikleri ve bebek bakımına yönelik yaptıkları geleneksel uygulamaları belirlemeye yönelik hazırlanmış toplam 53 sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya başlamadan önce Gaziantep Kamu Hastaneler Genel Birliği Sekreterliği'nden ve Gaziantep Çocuk Hastanesi'nden gerekli izinler alınmıştır. Araştırmaya dahil olmayı kabul eden annelerin onamları alınmıştır. Soru formları yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak uygulanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler araştırmacılar tarafından bilgisayarda SPSS for Windows 20.0 programı ile değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler (frekans dağılımı) ve aralarında ilişkiyi belirlemek için ki-kare testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları $p < 0.05$ değeri anlamlı olarak kabul edilerek yorumlanmıştır.

BULGULAR

0–12 aylık bebeği olan annelerin bebek bakımında başvurdukları geleneksel uygulamaları ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 1: Annelerin Tanıtıcı Özellikleri (N=172)

Tanıtıcı Özellikler	n	%
Yaş (yıl)		
20 yaş ve altı	13	7.6
21-32 yaş arası	132	76.7
33 yaş ve üzeri	27	15.7
İkamet yeri		
İl	117	68.0
İlçe	32	18.6
Köy	23	13.4
Eğitim durumu		
Okur- yazar değil	28	16.3
Okur-yazar	26	15.1
İlköğretim	99	57.6
Lise ve üstü	19	11.0
Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	166	96.5
Çalışıyor	6	3.5
Aylık gelir düzeyi		
Düşük	25	14.5
Orta	131	76.2
İyi	16	9.3
Yaşayan çocuk sayısı		
1 -2	95	55.3
3 -4	62	36.0
5 ve üzeri	15	8.7
Bebek bakımı hakkında bilgi alma durumu		
Alan	88	51.2
Almayan	84	48.8
Bebeğin bakımına yardım alma durumu		
Alan	119	69.2
Almayan	53	30.8

Annelerin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; büyük çoğunluğunun (%76.7, 132 anne) 21—32 yaşları arasında olduğu, yaş ortalamalarının da 29.91 ± 5.76 olduğu belirlenmiştir. Annelerin yarısından fazlasının ilköğretim mezunu olduğu (%57.6 oranında 99 kişi), büyük çoğunluğunun aylık gelir düzeyinin orta olduğunu ifade ettiği (%76.2 oranında 131 kişi), yarısından fazlasının 1 ya da 2 çocuğu olduğu (%55.3 oranında 95 kişi) ve %51.2'sinin daha önceden sağlık personelinden bebek bakımı hakkında bilgi aldıkları tespit edilmiştir (Tablo1).

Tablo 2: Annelerin Bebek Bakımı İle İlgili Uygulamalarının Dağılımı (N=172)

	n	%
Emzirme durumu		
Emziren	166	96.5
Emzirmeyen	6	3.5
İlk emme zamanı		
Doğduğunda	146	84.9
Doğumdan birkaç gün sonra	23	13.4
1 ay sonra	3	1.7
Ek gıda verme zamanı		
Doğduğunda	45	26.2
6 aydan önce	50	29.0
6 aylık ve sonrası	77	44.8
Emzirdikten sonra gaz çıkartma		
Evet	149	86.6
Hayır	23	13.4
Göbek bakımı		
Yapan	102	59.3
Yapmayan	70	40.7
İlk banyosu		
Doğduğu gün	26	15.1
1-10 gün arasında	114	66.3
11 günden sonra	32	19.6

Annelerin bebek bakımı ile ilgili uygulamalarının dağılımı oranları incelendiğinde; tamamına yakınının bebeğini emzirdiği (%96.5 oranında 166 kişi), çok az bir kısmının bebeğinin ilk emme zamanının (%13.4 oranında 23 kişi) doğumdan birkaç gün sonra olduğunu ifade ettiği, yarısından fazlasının göbek bakımı yaptığı (%59.3 oranında 102 kişi) ve %66.3'ünün bebeğinin ilk banyosunu 1-10. günleri arasında yaptığı saptanmıştır (Tablo2).

Annelerin bebek bakımı ile ilgili yaptıkları geleneksel uygulamaları incelendiğinde; nazardan korumak için; %76.7'sinin dua okuduğu, sarılığı önlemek için; %12.2'sinin sarı tülbent örttüğü, bebeğini kolay uyutmak için; %53.5'inin salladığı, %11'inin ninni söylediği ve %0.6'sının bebeğini kundakladığı, göbekte enfeksiyonu önlemek için; %2.9'unun kahve koyduğu, %1.2'sinin bebek pudrası kullandığı ve %0.6'sının göbeğine kazan karası sürdüğü belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Annelerin Bebek Bakımı İle İlgili Yaptıkları Geleneksel Uygulamalarının Dağılımı (N=172)

Yapılan geleneksel uygulamalar	n	%
Nazardan korumak için;		
Dua okuma	132	76.7
Nazar boncuğu takma	10	5.8
Kurşun dökme	3	1.7
Sarılığı önlemek için;		
Sarı tülbent örtme	21	12.2
Işığın altına tutma	12	7.0
Sarımsak ile üzümü beşğine takma	3	1.7
Şekerli su içirme	3	1.7
Bebeği kolay uyutmak için;		
Ninni söyleme	19	11.0
Sallama (ayak,beşik,kucak)	92	53.5
Kundaklama	1	0.6
Göbekte enfeksiyonu önlemek için		
Kahve koyma	5	2.9
Bebek pudrası kullanma	2	1.2
Kazan karası sürme	1	0.6

Annelerin sosyo-demografik özellikleri ile nazardan korumak için dua okuma durumları arasındaki ilişki tablo 4'tedir. Buna göre; yaş (yıl) ile nazardan korunmak için dua okuma arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Eğitim durumu ile nazardan korunmak için dua okuma arasında da istatistiksel olarak bir fark olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4: Annelerin Sosyo-demografik Özellikleri İle Nazardan Korumak İçin Dua Okuma Durumları Arasındaki İlişki (N=172)

Tanıtıcı Özellikler	Dua Okuyan		Dua Okumayan		Toplam		X ² p
	N	%	N	%	n	%	
Yaş (yıl)							
20 yaş ve altı	64	37.2	21	12.2	85	49.4	0.20
21-32 yaşları arasında	47	27.3	13	7.6	60	34.9	0.90
33 yaş ve üzeri	21	12.2	6	3.5	27	15.7	
İkamet yeri							
İl	95	55.2	22	12.8	117	68.0	4.15
İlçe	22	12.8	10	5.8	32	18.6	0.12
Köy	15	8.7	8	4.7	23	13.4	
Eğitim durumu							
Okur- yazar değil	23	13.4	5	2.9	28	16.3	
Okur-yazar	18	10.5	8	4.7	26	15.1	3.76
İlköğretim	79	45.9	20	11.6	99	57.6	0.28
Lise ve üstü	12	7.0	7	4.1	19	11.0	
Çalışma Durumu							
Çalışmıyor	128	74.4	38	22.2	132	76.7	0.55
Çalışıyor	4	2.3	2	1.2	40	23.3	0.62
Aylık gelir düzeyi							
Düşük	21	12.2	4	2.3	25	15.4	2.30
Orta	97	56.4	34	19.8	131	76.2	0.31
İyi	14	8.1	2	1.2	16	9.3	
Yaşayan çocuk sayısı							
1 -2	71	41.3	24	14.0	95	55.2	2.12
3 -4	51	29.7	11	6.4	62	36.0	0.34
5 ve üzeri	10	5.8	5	2.9	15	8.7	
Bebek bakımı hakkında bilgi alma durumu							
Alan	68	39.5	20	11.6	88	51.2	0.28
Almayan	64	37.2	20	11.6	84	48.8	0.86
Bebegin bakımına yardım alma durumu							
Alan	90	52.3	29	16.9	119	69.2	0.26
Almayan	42	24.4	11	6.4	53	30.8	0.60

Tablo 5: Annelerin Sosyo-demografik Özellikleri İle Bebeği Kolay Uyumak İçin Sallama Durumları Arasındaki İlişki (N=172)

Tanıtıcı Özellikler	Sallayan		Sallamayan		Toplam		X ² p
	N	%	N	%	n	%	
Yaş (yıl)							
21 yaş ve altı	46	26.7	39	22.7	85	49.4	0.04
21-32 yaşları arasında	32	18.6	28	16.3	60	34.9	0.97
33 yaş ve üzeri	14	8.1	13	7.6	27	15.7	
İkamet yeri							
İl	59	34.3	58	33.7	117	68.0	1.81
İlçe	18	10.5	14	8.1	32	18.6	0.40
Köy	15	8.7	8	4.7	23	13.4	
Eğitim durumu							
Okur- yazar değil	15	8.7	13	7.6	28	16.3	
Okur-yazar	11	6.4	15	8.7	26	15.1	4.45
İlköğretim	52	30.2	47	27.3	99	57.6	0.21
Lise ve üstü	14	8.1	5	2.9	19	11.0	
Çalışma Durumu							
Çalışmıyor	89	44.8	77	44.8	166	96.5	0.03
Çalışıyor	3	1.7	3	1.7	6	3.5	0.86
Aylık gelir düzeyi							
Düşük	17	9.9	8	4.7	25	14.5	2.85
Orta	68	39.5	63	36.6	131	76.2	0.24
İyi	7	4.1	9	5.2	16	9.3	
Yaşayan çocuk sayısı							
1 -2	56	32.6	39	22.7	95	55.2	2.86
3 -4	28	16.3	34	19.8	62	36.0	0.23
5 ve üzeri	8	4.7	7	4.1	15	8.7	
Bebek bakımı hakkında bilgi alma durumu							
Alan	45	26.2	43	25.0	88	51.2	0.40
Almayan	47	27.3	37	21.5	84	48.8	0.52
Bebeğin bakımına yardım alma durumu							
Alan	61	35.5	58	33.7	119	69.2	0.77
Almayan	31	18.0	22	12.8	53	30.8	0.38

Tablo 5'te annelerin sosyo-demografik özellikleri ile bebeği kolay uyutmak için sallama durumları arasındaki ilişki yer almaktadır. Tabloyu incelediğimizde; yaş (yıl), eğitim durumu, aylık gelir düzeyi, yaşayan çocuk sayısı, bebek bakımı hakkında bilgi alma durumu ile bebeği kolay uyutmak için sallama durumları arasındaki ilişkide istatistiksel olarak bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

TARTIŞMA

0–12 aylık bebeği olan annelerin bebek bakımında başvurdukları geleneksel uygulamaları ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, annelerin %51.2'sinin daha önceden sağlık personelinin bebek bakımı hakkında bilgi aldıkları belirlenmiştir. Uğurlu ve ark.'nın yaptıkları çalışmada da annelerin %59.4'ünün bebek bakımı konusunda sağlık personelinin bilgi aldığı belirlenmiştir (9).

Araştırmaya katılan annelerin tamamına yakınının (%96.5 oranında 166 anne) bebeğini emzirdiği belirlenmiştir. Yenidoğanların emzirilmesi sağlıklı büyümeye katkı da bulunan en önemli unsurlardan biridir. Anne sütü, bebeklerin yaşamlarındaki ilk 4-6 ayda gereksinimleri olan tüm besinleri içerir. Emzirme ülkemizde oldukça yaygındır, temel özelliklere göre çok küçük farklılıklar gösterse de TNSA (Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması) 2013 sonuçlarına göre, tüm çocukların %96'sı bir süre emzirilmiştir (10).

Postpartum dönemde bebeğin emme refleksinin uyarılması, laktasyon ve involüsyon sürecinin başlaması için bebeğin ilk 30 dakika içinde emzirilmesi gerekmektedir (11). Çalışmamızda annelerin %84.9'u bebeğini doğduğunda hemen emzirmiştir. Literatürde de birçok çalışmada bebeğe ilk gıda olarak annelerin büyük bir oranda anne sütü verdikleri bulunmuştur (4, 9, 12, 13, 14, 15, 16) TNSA 2013'ten elde edilen bilgi ise, bebeklerin %50'sinin doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirildiğini göstermektedir (10). TNSA 2013 sonucuna göre; çalışmamızda annelerin daha yüksek oranda bebeğini doğduğunda hemen emzirmiş olmaları annelerin doğum öncesi dönemden itibaren emzirme konusunda eğitilmiş olduklarını düşündürmektedir.

Araştırmada annelerin yarısından fazlası %59.3'ü göbek bakımı yapmaktadır. Göbek bakımında amaç, kordonun kuruması ve enfeksiyona zemin hazırlamayacak şekilde nemsiz tutulmasıdır. Kordonun bebek bezi ile örtülü olmaması, gerekirse bezin kendi üzerine katlanarak göbek alanının açıkta kalması gerekmektedir, aksi halde o bölge sürekli nemli kalacaktır (17). Göbeğin kısa sürede düşmesini sağlamak için göbek üzerine konulan maddeler, yenidoğanda tetanoz ve diğer enfeksiyonların gelişmesine ve bebeklerin sepsisten ölmesine neden olan risk faktörleri olarak değerlendirilir (11). Dünya Sağlık Örgütü, göbek kordonunun kuruması için alkol, mersol benzeri maddeler kullanılması yerine, kendi kendine düşmesinin beklenilmesini, sadece Afrika, Afganistan gibi gelişmekte olan ülkelerde bir antiseptik solüsyonun kullanılmasını önermektedir (11).

Literatür bilgisinin aksine çalışmamızda annelerin bebeklerinde göbekte enfeksiyonu önlemek için; %2.9'unun kahve koyduğu, %1.2'sinin bebek pudrası kullandığı ve %0.6'sinin göbeğine kazan karası sürdüğü gibi geleneksel uygulamalar yaptıkları belirlenmiştir. Konuya ilişkin yapılan diğer çalışmalarda; Biltekin ve ark'nın çalışmasında annelerin %31'nin kahve tozu, Dinç'in çalışmasında annelerin %36'sinin pudra, Arısoy ve ark.'nın çalışmasında annelerin %2,7'sinin yanmış kül uyguladığı belirlenmiştir (18, 19, 20). Yenidoğan ölümlerinin çoğunun 0-1 ayda gerçekleştiği göz önüne alınırsa yapılan bu uygulamaların, risk faktörlerini (hipotiroidi, enfeksiyon, neonatal tetanoz gibi) daha da artırdığı söylenebilir (21). Göbek kordonuna yönelik geleneksel uygulama oranlarının Özyazıcıoğlu ve Polat'ın (8) çalışmasında %66.7, Çalışkan ve Bayat'ın (13) çalışmasında %22,4, Biltekin ve ark.'nın (18) çalışmasında %31, Eğri ve Gölbaşı'nın (22) çalışmasında %37,3 olduğu saptanmıştır. Bütün bu çalışmalar göbek bakımında geleneksel uygulamaların hala yüksek düzeyde uygulandığını göstermektedir.

Çalışmamızda annelerin %15.1'i bebeğin ilk banyosunu doğduğu gün yaptığı tespit edilmiştir. Bebeğin ilk banyosu göbeği düşmeden önce silme banyo, göbeği düştükten sonra normal banyo şeklinde yapılmalıdır. Islak ve nemli ortam, göbek kordonunun kuruyup düşmesini engellediği gibi mikroplanarak enfekte olmasına neden olacağından dikkat edilmesi gereken bir konudur (9,11).

Çalışmamızda bebeklerini nazardan korumak için annelerin; %76.7'sinin dua okuduğu, %5.8'inin nazar boncuğu taktığı ve %1.7'sinin kurşun döktüğü belirlenmiştir. Türk toplumunun kültüründe “nazar değmesi, göz değmesi, göze gelme, kem göz, kötü göz” olarak ifade edilen nazar inancına çok sık rastlanılmaktadır (22). Kurşun döktürme; nazar değdiğine inanılan kişinin başının üstüne çarşaf örtülür ve üzerinde erimiş kurşun su dolu tabağa dökülür. Döküldüğünde kurşunun aldığı şekil üzerinde tahminler yapılarak nazarı kimin deşirdiğı bulunmaya çalışılır (23). Sivri'nin çalışmasında annelerin %91,3'ünün bebeklerini nazardan korumak için, %89,9'unun da nazara uğradığında nazarın zararını önlemek için uygulamalara başvurduğu tespit edilmiştir (21). Uğurlu ve ark.'nın yaptıkları çalışmada da nazara inanan annelerin %46.4'ü bebeklerine nazarlık takmakta, %29.6'sı ise nazardan korumak için dua etmektedir (9). Bölükbaş ve ark.'nın çalışmalarında da bebeklerini nazardan korumak için annelerin %42,4'ü dua okumakta, %26.6'sı mavi boncuk takmaktadır (12). Eğri ve Gölbaşı'nın çalışmalarında annelerin %92,3'ü bebeğinin nazara uğradığını düşündüğünde bunu gidermek için geleneksel uygulamaya başvurmaktadır. Annelerin %84,7'si bebeklerini nazardan korumak için dua okumaktadır (22). Winch ve ark.'nın Bangladeş'te yaptığı çalışmada da doğumdan sonra ilk dokuz gün bebeklerin dışarıya çıkarılmadığı, kıskanç insanlardan ve kötü niyetli ruhlardan korumak için Kuran-ı Kerim'den alınarak yazılmış muska takıldığı görülmüştür (24). Çalışmalarda görüldüğü gibi annelerin bebekteki nazara yönelik olarak yaptıkları nazar boncuğu takma, muska takma, dua okuma, kurşun döktürme uygulamalarının bebeğe fiziksel zararı/yararı olmayabilir. Ancak annelerin birçok hastalık ve belirtilerinin nazar değmesi şeklinde yorumlayıp, çocuğı herhangi bir sağlık kuruluşuna götürmek yerine, çeşitli geleneksel uygulamalara başvurmaları bebek sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Çalışmamızda annelerin sarılığı önlemek için; %12.2'sinin sarı tülbent örttüğü, %7'sinin ışığın altına tuttuğı, %1.7'sinin beşiğine sarımsak ile üzüm taktığı ve %1.7'sinin bebeğine şekerli su içirdiğı belirlenmiştir. Sarılık, doğumdan 24 saat sonra görülüyorsa fizyolojik; 24 saat içinde görülüyorsa patolojik sarılıktır. Sarılık meydana geldiğinde fizyolojik olsa dahi takibi yapılmalıdır, aksi takdirde bebeğın kanındaki bilirubin seviyesinin aşırı yükselmesi sonucunda, bebekte önemli beyin hasarlarına

neden olan kernikterus tablosu gelişebilir (11). Uğurlu ve ark.'nın yaptıkları çalışmada annelerin sarılığı önlemek için %32.2'si ise bebeğine sarı tülbent bağlamaktadır (9). Kahrıman'ın yaptığı çalışmada annelerin %12.1'i bebeklerini florasan lambaya tutmaktadır (15). Özyazıcıoğlu ve Polat'ın çalışmalarında annelerin %41.8'i çocuğa altın takma, altın suyu ve yumurta sarısı ile yıkama ya da sarı giysiler giydirmeye gibi yöntemlere başvurmakta, %19'u ise kaderci bir yaklaşımla hiçbir şey yapmamaktadır (8). Çalışkan ve Bayat'ın çalışmasında sarılık olan bebeğe annelerin %48,9'u doktora götürdükten sonra sarı giydirmeye, altın takma (13), Işık ve ark.'nın çalışmasında annelerin %40'ı sarı örtü örtme (4), Sivri'nin çalışmasında annelerin bebeğe maden suyu içirme uygulamalarını yaptıkları belirlenmiştir (21). Koyun ve ark.'nın çalışmasında da annelerin %74'ü yeni doğan sarılığına karşı bebeğin yüzünü sarı tülbentle örtmüştür (25). Yapılan çalışmalarda da bizim çalışmamızda olduğu gibi geleneksel uygulamalarda kültürel ve bölgesel oransal farklılıklar olduğu görülmektedir. Annelerin sarılığı önlemek amacıyla zararsız olan uygulamaları (altın takma, sarı tülbent örtme vs.) yapmalarında sakınca görülmemektedir ancak annelere bebeklerini sık sık emzirmeleri ve sarılık olduğunda sağlık kuruluşuna götürmeleri gerektiği anlatılmalıdır.

Çalışmamızda bebeklerini kolay uyutmak için annelerin; %53.5'inin salladığı, %11'inin ninni söylediği ve %0.6'sının bebeğini kundakladığı bulunmuştur. Bölükbaş ve ark.'nın yaptıkları çalışmada annelerin çocuklarını uyutmak için ne gibi uygulamalara başvurduğu sorulduğunda; %33.0'ının ayağında sallayarak, %25.6'sının beşikte sallayarak, %15.8'inin de ninni söyleyerek bebekleri uyuttuğu bulunmuştur. Bebeklerin ayakta ya da beşikte sallanarak uyutulması Türk toplumunda oldukça yaygın bir uygulamadır (12). Geçmişten günümüze hemen her toplumun halk kültüründe varlığını sürdürmüş olan ninniler, çocukları uyutmak, ağladıklarında susturmak, rahatlatmak amacıyla genellikle anneler tarafından ezgiyle söylenen, anonim halk edebiyatı türlerinden biridir (26).

Eğri ve Gölbaşı tarafından yapılan bir çalışmada, annelerin %89.8'i bebeklerin iyi uyuması, bacaklarının güzel ve sırtlarının rahat olması için bebeklerini kundakladıkları bulunmuştur (22). Dinç'in çalışmasında annelerin %12.8'inin bebeklerin uyurken düşmemesi için kundakladıkları tespit edilmiştir (19). Karabulutlu'nun çalışmasında da annelerin doğum sonu dönemde yenidoğanı kundaklama nedenleri arasında çocuğun rahat uyuması (%77.1) uygulaması ilk sırada yer almaktadır (27). Kundaklama, gelişimsel kalça displazisi için risk faktörleri arasında belirtilmektedir (11). Bu nedenle kundak yapma bebek sağlığını olumsuz etkileyen bir geleneksel uygulamadır. Kolları ve bacakları bağlı olan bebekler rahat hareket edemezler. Annelere bebeklerini kundaklamamaları ve bunun nedenleri konusunda bilgi verilmesi gerekmektedir.

Annelerin yaş (yıl), ikamet yeri, eğitim durumu, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi, yaşayan kaç çocuk sayısı, bebek bakımı hakkında bilgi alma durumu ve bebeğin bakımına yardım alma durumları ile nazardan korunmak için dua okuma arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı belirlenmiştir. Annelerin yaş (yıl), ikamet yeri, eğitim durumu, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi, yaşayan kaç çocuk sayısı, bebek bakımı hakkında bilgi alma durumu ve bebeğin bakımına yardım alma durumları ile bebeği kolay uyutmak için sallama arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı görülmüştür.

İnsanlar çok farklı yerlerde, farklı coğrafik şartlarda yaşasalar bile, doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik geleneksel uygulamalar yapılmaya devam etmektedir. Geleneksel inanç ve uygulamalar ile ilgili Türkiye genelini kapsayan geniş bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak yöresel halk hekimliği uygulamalarını inceleyen çeşitli bölgelerde yapılmış çalışmalar bulunmaktadır (23). Ancak literatürdeki birçok çalışmaya bakıldığında toplumlarda doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamaları eğitim düzeyi düşük, sosyoekonomik durumu kötü anneler tarafından daha fazla yapıldığı görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında; annelerin tamamına yakınının bebeğini emzirdiği, büyük çoğunluğunun bebeğin gazını emzirdikten sonra çıkarttığı tespit edilmiştir. Ayrıca annelerin yine çoğunluğunun ek gıdalara uygun zamanda başladığı belirlenmiştir.

Annelerin yarısından fazlasının göbek bakımı yaptığı, göbekte enfeksiyonu önlemek için kahve koyduğu, bebek pudrası kullandığı ve göbeğe kazan karası sürdüğu saptanmıştır.

Annelerin bebek bakımına ilişkin kundaklama, sarılığın önlenmesi, uyutma amacıyla yapılan uygulamalarda geleneksel yöntemlere başvurdukları görölmüştür. Bebeğe uygulanan bu geleneksel uygulamalar bebeğin hastalanmasına veya tedavi sürecinin uzamasına, bebekte enfeksiyon gelişmesine ve bebeğin ileriki yaşamında sekel kalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle çocuk sağlığını olumsuz etkileyebilecek geleneksel sağlık uygulamalarının birinci basamakta görev yapan sağlık çalışanlarının, annelere bebek bakımı konusunda eğitim vererek yanlış geleneksel uygulamalar konusunda bilgi verilmesi ve bu eğitimlerin sürekli yapılmasının yararlı olacağı önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Eğri G.B, Konak A. Doğum sonu dönem ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalara dünyadan ve Türkiye'den örnekler. *Journal of World of Turks*, 2011;3(1):143-155.
2. Accorsi S., Fabrani M., Ferrarese N, Iriso R., Lukwiya M., Declich S. The Burden of Traditional Practices, Ebino and Tea- tea, On Child Health in Northeın Uganda, *Social Science&Medicine*, 2003; 57: 2183-2191.
3. Geçkil E.,Şahin T.,Ege E. Tarditional Postpartum Practices of Women and Infants and Factors Influencing Such Practices in South Eastern Turkey, *Midwifery*, 2007, 1-10.
4. Işık M.T., Akçınar M., Kadioğlu S. Mersin ilinde gebelik, doğum ve loğusalık dönemlerinde anneye ve yenidoğana yönelik geleneksel uygulamalar, *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2010;7(1):63-84.

5. Meriç M., Elçioğlu O. (2004). Halk tababetinin çocuklara yönelik uygulamaları, 1. Halk Bilim Sempozyumu Sempozyum Kitabı, 30 Eylül-1 Ekim 2004, Eskişehir, s: 133-141.
6. Halk hekimliği (geleneksel tıp). <http://discoverturkey.com/kultursanat/halk-hekim.html> (Erişim tarihi: 01.02.2018).
7. Çalışkan I. Z., Yaramış N., Karataş N., Koç N., Gök, Y., ve ark. Bebeklik ve çocuklukta karşılaşılan sorunlara ilişkin geleneksel inanç ve uygulamalar, 13.Ulusal Neonatoloji Kongresi (Uneko 13) ve Yenidoğan Hemşireliği Kongresi Bildiri Kitabı, 2005 Kayseri, s 489.
8. Özyazıcıoğlu N., Polat S. 12 aylık çocuğu olan annelerin bazı sağlık sorunlarında başvurdukları geleneksel uygulamalar. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2004;7(2): 30-38.
9. Uğurlu S.E., Başbakkal Z., Dayılar H., Çoban V., Ada Z. Ödemiş'te bulunan annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2013;2(3):342-360.
10. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması-TNSA 2013 Sonuçları. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA2013-AnaRapor.pdf> (Erişim tarihi: 01.02.2013).
11. Törüner K.E., Büyükgönenç L. Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları. 1. Baskı. Cilt 1. Ankara: Göktaş Yayıncılık; 2011.
12. Bölükbaş N., Erbil N., Altunbaş H., Arslan Z. 0-12 aylık bebeği olan annelerin çocuk bakımında başvurdukları geleneksel uygulamalar, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2009; 6(1):164-176.
13. Çalışkan Z., Bayat M. Annelerin bebek bakımı uygulamaları ve etkileyen faktörler: Bir Kapadokya örneği. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 2011;14(2):23-30.
14. Arısoy A., Canbulat N., Ayhan F. Karaman ilindeki annelerin bebeklerinin bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2014;17(1):23-31.
15. Kahrıman G. Trabzon İl Merkezinde 6-12 Aylık Çocuğu Olan Annelerin Bebek Bakımına İlişkin Geleneksel Uygulamaları, Halk Sağlığı Anabilim dalı Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2007, Trabzon.

0-12 Aylık Bebeği Olan Annelerin Bebek Bakımında Başvurdukları Geleneksel

16. Yıldız A., Baran E., Akdur R., Ocaktan E., Kanyılmaz O. Bir sağlık ocağı bölgesinde 0-11 aylık bebekleri olan annelerin emzirme durumları ve etkileyen faktörler, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 2008;61(2):61-67.

17. Perk Y. Yenidoğan yoğun bakım enfeksiyonları; korunma ve kontrol, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Hastane Enfeksiyonları: Korunma ve Kontrol Sempozyum Dizisi, 2008;60, 137-141.

18. Biltekin Ö., Boran Ö.D, Denkli M.D, Yalçinkaya S. Naldöken Sağlık Ocağı Bölgesinde 0-11 aylık bebeği olan annelerin doğum öncesi dönem ve bebek bakımında geleneksel uygulamaları.STED2004;13(5):166-168.

19. Dinç S. Şanlıurfa merkezde bulunan 4 numaralı sağlık ocağına kayıtlı 0-1 yaşında çocuğa sahip annelerin çocuklarının bakımında kullandıkları geleneksel uygulamalar. HemşirelikteAraştırmaGeliştirmeDergisi,2005;1(2):53-64.

20. Arısoy A, Canbulat N, Ayhan F. Karaman ilindeki annelerin bebeklerinin bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2014;17:23-1.

21. Sivri B.B. 12 Aylık Bebeği Olan Annelerin Anne-Bebek Bakımına İlişkin Geleneksel Uygulamaları. (Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi; 2012.

22. Eğri G., Gölbaşı Z. 15-49 yaş grubu evli kadınların doğum sonu dönemde bebek bakımına yönelik geleneksel uygulamaları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2007;6(5):313-320.

23. Sivri B.B., Karataş N. Toplumun kültürel yönü: Doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik yapılan geleneksel uygulamalar ve dünyadan örnekler. J Curr Peditr 2015; 13: 183-193.

24. Winch P.J., Alam M.A., Akther A., Afroz D., Ali N.A., Ellis A.A, et al. Local understandings of vulnerability and protection during the neonatal period in Sylhet District, Bangladesh: A qualitative study. Lancet 2005;366:478-85.

25. Koyun A., Çamuroğlu C., Korkmaz G., Menteşe N., Ocak F. Kadınların gebelik, doğum ve yenidoğan bakımına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamaları. Aile ve Toplum 2010;6(22):57-64.

26. Coşkun Ç.N. Türk ninnilerine işlevsel yaklaşım, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish 2013;8(4) p. 499-513.

27. Karabulutlu Ö. Kars ilinde doğum sonu dönemde yenidoğan bakımına yönelik yapılan geleneksel uygulamaların belirlenmesi. DEUHYO ED 2014;7 (4):295-302.